

Саши Радојчић

НОВИ КРУГ: ТАМНИ ПСАЛМИ

Новица Тадић, *Окриље*, „Глас српски”, Бања Лука, 2001

Своје истакнуто место у контексту савременог српског песништва, поезија Новице Тадића заслужила је пре свега упечатљивим осликавањем *тамне стране* постојања — димензија демонског и зла. Позајмљујући глас различитим лирским субјектима, овај песник је у свакој својој књизи умео да обелодани не само архитектуру једног света зла и галерију гротескних ликова који тај свет насељавају, него исто тако и да нагласи дубоку, егзистенцијалну страву, као доминантно осећање песме и света који песма види. Притом се подразумева целовитост ауторског пројекта, унутар кога сваку поједину Тадићеву књигу можемо да посматрамо као једну етапу, једно од певања сложене целине, коју бисмо с обзиром на симболичке кругове које отвара могли да назовемо *негативном поемом*.

Разноврсна су и сложена средства песничке технологије којима Тадић остварује своју негативну поему. Ако би у неком читању спој фантастичног и иронијског начина говора (који се код Тадића најчешће развија у гротеску и има недвосмислену критичку функцију) и могао да се схвати као очекивани рефлекс модерног песника коме је одузето свако право на илустрије о ауратичним вредностима, ипак је управо неисцрпно обиље фантастичних слика које кључају у Тадићевим стиховима то што не допушта свођење и понављање. Са друге стране, очигледно је да принцип промене и иновације, као један од основних принципа модернистичког песништва, не би био задовољен ако би се реализовао само у отварању нових и нових страница у *сликовници зла*, само у испољавању песниковог изузетног дара за фантастичне слике и још изузетније способности да тим сликама код чи-

талаца изазива осећање језе. Јер нас у Тадићевим песмама не опчињују у првом реду њени призори, већ њихов могући смисао.

Претварање слике у симбол у Тадићевој поезији се можда најјасније види у случају својеврсних „лирских јунака”, примерака демонологије коју песма активира. *Кезило, скакућан, свеколика, сјодобило, кашшар...* — само су неки од ликова, које бирамо зато што се у њиховом имену читава и песникова лексичка инвентивност. Ту су и други — *ћесник у моди, ћамни ћењач, ћрљава кокош, човек-ваш...* У неким случајевима најважнија је гротескна слика, представа *лика*, али важније је то што се ови ликови развијају у *карактере*, у чиниоце света који је поприште страве.

Честе промене перспективе, гласова, говорних ликова у Тадићевим песмама, додатно усложњавају слику овог света. Иако је очигледно да је основни онај механизам успостављања значења по коме појединац изгубљен у свету негативних вредности (а код Тадића је то скоро без изузетка урбани простор, што је податак на коме се, између осталог, и темељи закључак о критичкој функцији његових песама), тражи и не налази избављење и уточиште, промена говорних ликова оставља довољно места да се посумња и у тог појединца. Полиморфности демонских фигура овде одговара полиморфност успостављања тачке Ја — као да је један од разлога језе као доминантног осећања Тадићевог песничког света и та немогућност да се успостави јединствена и непротивречна лирска субјективност.

Разноврсности говорних ликова и њихових за проблематизовање отворених *позиција* одговара, посебно у новијим Тадићевим збиркама (*Наћастћ, Улица и ћоћукач*), песникова све чешћа склоност ка лирској прози, као и наизменично смењивање за песникове раније збирке карактеристичног сведеног стиха, и једног реторички развијенијег, могло би се рећи скоро *ћсалмичног тона*.

У најновијој књизи песама Новице Тадића *Окриље* могу се пронаћи све нагештене поетичке црте: и фантастичне, гротескне слике, и мрачна перспектива негативно интонираног света, и демонски и полудемонски ликови, и честа промена перспективе говора, али и већ поменути *ћсалмични тон*, који, удружен са *ћсћоведним*, као да треба да олакша читалачко сналажење. Полифоничност *Окриља* наглашена је присуством целине под насловом „Болница међу чемпресима”, коју чини двадесет фрагмената лирске прозе са јаким веристичким цртама. Утисак је да ова целина својим обимом и нуђењем једног издвојеног симболичког скопа отежава, али не пресудно, композицију књиге.

Бриљантне и истовремено стравичне слике, и овде су угаони камен песникове градње. Било да се остварују унутар веће целине, или саме творе песму минијатуру, честу у *Окриљу*, ове слике имају задатак да измене перспективу, да отворе нови или нагласе текући смисаони рукавац:

Укочен као лутка, не знам више
с које ће стране зло стићи.
Гле, на лакту ми се око отворило.

Оно што у новој Тадићевој књизи треба да истакнемо као нешто релативно ново и другачије унутар целине *негћићиве ћоеме* коју он остварује, јесу сегменти, стихови, прозни фрагменти или целе песме, у којима чујемо (можда мимикријски прерушен, можда преваран) глас самог песника, који упозорава, даје сугестије и упућује на правац (правог или хотимично заблу-

делог) тумачења. Тако, рецимо, читамо неку врсту песниковог „објашњења” сопствених стихова, али и упозорење тумачима:

Лудо сам срљао кроз живот,
падао и све теже устајао, и то би
било све. Не изминљајте,
шта ће вам то! ...

Или, унутар целине „Болница међу чемпресима”, овакво „рашчињење” песмине фантазије:

Све је повод за тамну песму и страх: на столу расечена лубеница, светлост, црносајно семе, нож који пребацујеш из руке у руку, бели кревети, упрљане историје болести, крошње накрцане зеленилом, рупчага између кухиње и пута, муве, пицаме, прашина у ваздуху, твоје куцање прстом о сто — твој базд док булазниш, стењеш, хрчеш дан и ноћ.

У овом фрагменту видимо, међутим, поред „белешке о методу”, још и тај метод на делу: реченица се залетела преко веристичких детаља који тобож треба да демистификују поступак и у последњем делу постала свој сопствени „пример”.

Но, најзанимљивије у *Окриљу*, и повезано са песниковом „разјашњавајућом” амбицијом, јесу стихови, минијатуре и лирске прозе, у којима поред каталогизовања обличја зла у свету читамо изричиту тежњу за принципом добра, за светлом страном постојања, за позитивним вредностима. Адресат Тадићевог псалма је тада традиционално одређен, Господ, *окриље*. Многострукост гласова није укинута, црне слике нису распршене, модерни свет као поприште за испољавање маштовитости демонских обличја није избављен, па ни ублажен, а у *бројаницама* које лирски субјект опсесивно понавља није искључена могућност разрешења у стравичном тону:

Идем црн
Идем скврн
Идем Оцу свом

— пошто се Отац овде може разумети и у смислу божанском и у смислу демонског начела. Ни друга *бројаница*, на готово самом концу књиге, са насловом „Напустио Господа. Бројаница великих слова” не даје једнозначно разрешење, поготово не такво које би упућивало на превагу светле стране и савладавање демонског.

Страва је заправо појачана изричитим призивањем Господа: појединац, кога опседају костур-коловође, чова-сова, нови подстанар и лажни учитељ, делује још трагичније и још изгубљеније када му се „испод далеког окриља небеског / неки демон ... нацери”. Новица Тадић, дакле, ни у новој својој књизи не пева избављење, већ нови круг пакла, тамни су његови псалми.